

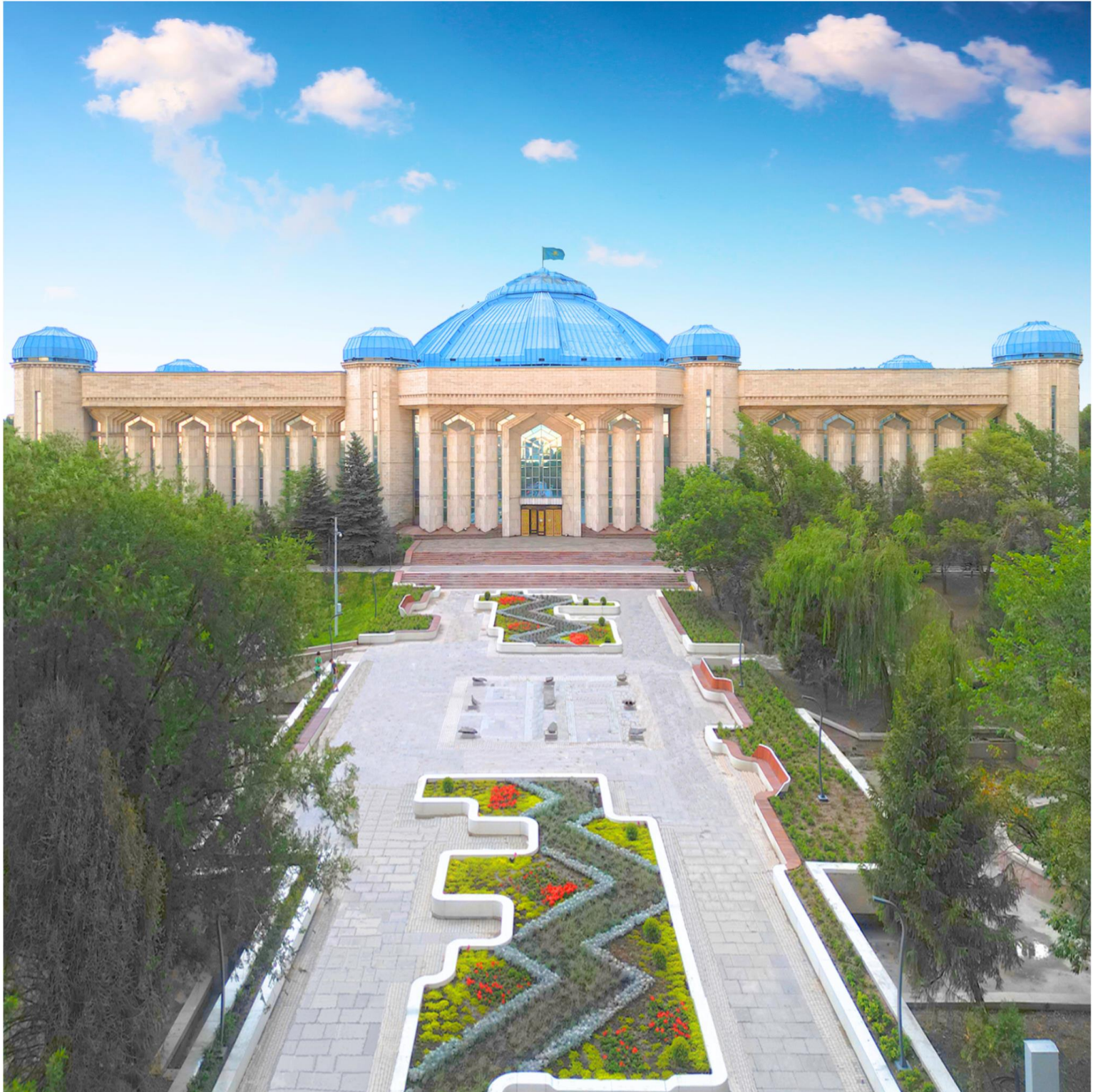
ISSN: 2958-5376
ISSN-L: 2958-5376

MUSEUM.KZ

ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ • НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ • SCIENTIFIC AND PRACTICAL JOURNAL

1(5)2024

УДК 392.11

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ҮЙ-ТҰРМЫСЫНА КҮНДЕЛІКТІ ПАЙДАЛАНҒАН ҒЫДЫСТАРЫ

М.Ә. Ахмет

«Отырар» мемлекеттік археологиялық музей-қорығы (Қазақстан)

Аңдатпа. Қазіргі уақытта дәстүрлі мәдениетке, оның мәні мен күнделікті өмірдегі рөліне қызығушылық барған сайын күшейе түсті. Осы орайда дәстүрлі қол өнерге деген сүйіспеншілік, сонымен қатар, тұрмыстық заттарды жасау және пайдалану тұрғысынан зерттеу сұрақтары туындайды. Бүгінгі күні халық қолөнершілерінің, ұсталардың дәстүрлі техникада жасалған тұрмыстық заттары тек практикалық жағынан емес, сонымен қатар ғылыми тұрғыдан зерделеу жұмыстарын талап етеді, өйткені қазақ халқының дәстүрлі қолөнері мен кәсіптері – төл мәдениетінің құрамдас бөлігі. Халықтың көптеген дәстүрлі қолөнерлерінің ішінде ағаш өңдеудің маңыздылығын ерекше атап өтуге болады. Ұлттық қол өнері дәстүрлі қоғамды күнделікті тұрмысында, үй шаруашылығында әртүрлі заттармен қамтамасыз етті.

Мақалада қазақтың дәстүрлі қолөнері, қазақ шеберлерінің ағаштан жасаған бұйымдардың жасалу технологиясы қарастырылады. Автор ағаштан жасалған ыдыстардың кешегісі мен бүгінгісі зерттелген жұмыстарға, олардың этно-мәдени қызметінің маңыздылығына тоқталған.

«Отырар» мемлекеттік археологиялық қорық-музейінің қорында түрлі кезеңдерден мәлімет беретін 150-дан астам ағаштан жасалған бұйымдар сақталған. Музей қорындағы жәдігерлер музей қызметкерлерінің ұзақ уақыттар бойы жүргізген этнографиялық экспедициялары мен сол өлке тұрғындарының арнайы сыйға тартуы негізінде жинақталған. Жұмыста осы ағаш бұйымдардың ерекшеліктері мен оларды тұрмыста пайдалану үлгілері туралы айтылған.

Зерттеу материалдары мен әдістері: «Отырар» мемлекеттік археологиялық қорық-музейінің түсім кітаптары, облыстық музейдің ғылыми архивінің құжаттары, тақырыпты ашуға қажетті ғылыми мақалалар мен әдебиеттер зерттеу деректері болып табылды.

Мақалада негізгі қағида тарихи деректерге сүйену болып табылды, суреттеу, таныстыру, баяндау әдістері қолданылды.

Тірек сөздер: Қазақ халқы, қолөнер, мәдениет, тұрмыстық бұйымдар, ерекшеліктері.

Сілтеме жасау үшін: *Ахмет М.Ә.* Қазақ халқының үй-тұрмысына күнделікті пайдаланған ыдыстары // MUSEUM.KZ.2024. №1 (5). 130-135 бб. DOI 10.59103/muzkz.2024.05.14

ПОВСЕДНЕВНАЯ ПОСУДА КАЗАХСКОГО НАРОДА

М.А. Ахмет

Государственный музей-заповедник «Отырар» (Казахстан)

Аннотация. В настоящее время все больше активизировался интерес к традиционной культуре, его значению и роли в современном быту. Не менее интересны вопросы ее изучения с точки зрения его изготовления и практического использования, а также материалы, из которых они изготавливались.

Отметим, что традиционное ремесло и промыслы казахского народа было неотъемлемой частью его культуры. Среди множества традиционных ремесел казахов можно особо отметить важность деревообрабатывающего ремесла. Именно оно и обеспечивало степняков различными предметами в их повседневной жизни, а также хозяйстве.

В данной статье автором рассматриваются казахские традиционные ремесла, в частности, технология изготовления деревянных изделий казахскими мастерами. Автор акцентировал внимание на исследованиях деревянных сосудов, значении их этнокультурной значимости.

В статье на основе хранящихся в фондовых коллекциях Государственного археологического музея-заповедника «Отырар» более 150 деревянных предметов разных периодов рассказывается об особенностях деревянных изделий казахских мастеров и их широком использовании в быту.

Отметим, что все предметы домашней утвари в музейной коллекции, изготовленные из дерева собраны на основе многолетних этнографических экспедиций сотрудников музея и специальных пожертвований жителей региона.

Материалы и методы исследования: Источниками исследования стали книги поступлений музея-заповедника «Отырар», документы научного архива областного музея, научные статьи и литература, необходимые для раскрытия темы.

В статье основным методологическим принципом являлась опора на исторические источники, применялись описательные, ознакомительные, повествовательные приемы.

Ключевые слова: казахский народ, ремесла, культура, предметы домашнего обихода, особенности.

Для цитирования: *Ахмет М.А.* Повседневная посуда казахского народа // MUSEUM.KZ. 2024. №1 (5). С. 130-135. DOI 10.59103/muzkz.2024.05.14

EVERYDAY USED HOUSEHOLD UTENSILS OF THE KAZAKH PEOPLE

M.A. Ahmet

Otyrar State Museum-Reserve (Kazakhstan)

Abstract. Currently, interest in traditional culture, its meaning and role in modern life has become increasingly intensified. No less interesting are the questions of its study from the point of view of its manufacture and practical use, as well as the materials from which they were made.

Let us note that the traditional crafts and trades of the Kazakh people were an integral part of their culture. Among the many traditional crafts of the Kazakhs, the importance of woodworking can be especially noted. It was this that provided the steppe inhabitants with various items in their daily life, as well as in their households.

The article discusses Kazakh traditional crafts, the technology of manufacturing wooden products by Kazakh craftsmen. The author focused on past and present research on wooden vessels and the significance of their ethnocultural activities.

The collections of the State Archaeological Museum-Reserve «Otyrar» contain more than 150 wooden objects from different periods. The artifacts in the museum collection are collected on the basis of many years of ethnographic expeditions by museum staff and special donations from residents of the region. The article talks about the features of these wooden products and their use in everyday life.

Research materials and methods: The research data were the books of the Museum, documents of the scientific archive of the Regional Museum, scientific articles and literature necessary for the disclosure of the topic.

The main principle of the article was based on historical data, methods of description, presentation, and narration were used.

Keywords: Kazakh people, crafts, culture, household goods, features.

For citation: *Ahmet M.A.* Everyday used household utensils of the kazakh people // MUSEUM.KZ. 2024. №1 (5), p.p. 130-135. DOI 10.59103/muzkz.2024.05.14

Қолөнер халықтың ұлттық мұрасы. Қазақ халқының қолөнері – халықтың мәдениеті мен өнерінің айқын көрінісі. Жалпы қолөнер ерте заманнан бері атадан балаға мұра болып келе жатқан өнер түрі. Қазақта қолөнер бірнеше бағытта жүргізілді солардың ең негізгілері ағаш ұқсату, темір өңдеу, сүйек пен мүйіз ұқсату, теріні ұқсату мен етікшілік өнері, тас өңдеу болды. Бұлардың өздері бірнеше салалардан тұрған. Мысалы, ағаш ұқсатудың – үйшілік өнері, ершілік өнері, жиһаздар мен ыдыс-аяқ жасау өнері сияқты түрлері болды [Арғынбаев, 1987: 35]. Ағаштан жасалған ыдыстардың кешегісі мен бүгінгісін зерттеу жұмыстарына, этно-мәдени қызметінің маңыздылығына тоқталатын болсақ – қазақ халқының қолөнер бұйымдарын этнографиялық тұрғыдан Г.Ф. Григорьев, А.Н. Бернштам, М.П. Грязнов, Ә.Х. Марғұлан, Г. Басенов, А.Қ. Жұбанов, Ө. Жәнібеков, Ә. Тәжімұратов, М.Ш. Өмірбекова, Х. Арғынбаев, Ә. Масанов, С. Қасиманов сынды ғалымдар зерттеу жұмыстарын жүргізіп құнды деректер жинақтады.

Қазақ халқы көшпелі мал шаруашылығымен немесе жартылай отырықшылыққа ауысып, егіншілікпен айналысқандықтан көшпелі өмір салтына байланысты ыдыс-аяқтары алғашқыда тек теріден және ағаштан жасаған. Себебі азық салуға, ас дайындауға сынбайтын ыдыс қажет болғандықтан, ыдыстар жеңіл әрі ықшамды етіп, көшпелі тұрмысқа бейімделіп жасалды. Ағаш өңдеу өнері ғасырлар бойы дамып, қалыптасып келе жатқан халық шығармашылығының сарқылмас қайнар көзі, халық мәдениетінің айнасы. Ағаш өңдеп, олардан бұйым жасау мақсатында шеберлер емен, қайың, самырсын, үйеңкі, қызыл қарағай, шынар, қара ағаш, ырғай, шырғай, қайыңның түбірі/безі/, тал, арша, жаңғақ ағашы, май қарағай сияқтыларды пайдаланды. Оларды безендіру жұмыстарында бұйымдарды күміспен қаптап, асыл тастармен өрнектеп, әсіресе ағаштан жасалған бұйымдарды сүйек пен мүйізден әшекейлеген. Сырдария бойында да ағаш оюға арналған материалдар болған – шынар, жаңғақ, алмұрт, жиде, қараған және т.б. Қайың және жаңғақ ағаштарының бұтақтары мен тамырларын да кәделеріне жаратқан [Қасиманов, 1969: 123].

Қайың ағашынан ұсталар ыдысты мықты болсын деп, қайыңның безін ойып, көлеңкеде кептіріп, содан кейін тұзды суға қайнатып алып, тағы да көлеңкеде кептіріп дегдітіп, асықпай шауып алып, ұңғып өңдеуге дайындап алады. Өйткені әбден кепкен қайыңда бөтен иіс те, шайыр да болмайды, сондықтан оған құйылған тамақтың дәмі де бұзылмайды, әрі ыстық-суыққа төзімді болып, жарылмайды. Ұстала келе қызыл қоңыр, шұбар түсті әдемі табиғи өрнегі (текстурасы) ашыла түседі. Мысалы: Илияс Жансүгіров ақынның «Сапты аяқ» атты өлеңінде: «Қабакқа біткен қайыңның беріші еді, безі еді» деп, ыдыстың берік болуы үшін қайыңның безді берішінен жасалатындығын айқын суреттейді [Нәлібаев, 1994].

Ағашты өңдеу үшін шеберлер әр түрлі құрал-саймандарды пайдаланған. Атап айтар болсақ, балта, пышқы, үстірік /сүргі/ бұрғы, ағаш түрпі, тез, қысқы, үскі, қашау, станок сияқты аспаптары. Сондай-ақ, түрлі өлшеуіштер мен үлгілер, қырғылар, желім, бояу сияқты көмекші құралдары да болды. Ал, қазіргі кездегі ұсталар механикаландырған аспаптарды: электр ара, электр фреза, электр сүргі, электр қашау, электрлік және пневматикалық ажарлау сияқты аспаптарды пайдаланады. Өлшеу белгілеу аспаптары: метр, рулетка, сызғыш, крон циркуль, ішкі өлшеуіш, деңгейлік, рейсмус, циркуль т.б. көмекші аспаптары; ұста балғасы, ағаш балғасы, қысқаш, бұрауыш, тістеуік, егеу т.б. [Тәжімұратов, 1977: 63]

Жалпы ағаштан киіз үйдің сүйегінен бастап үй жиһаздары мен ыдыс-аяқтарды да жасаған. Ыдыстардың сыртына ою-өрнек сирек түсірілген көбінесе қымыз ішуге арналған үлкенді-кішілі шара, сапты аяқ, тостаған, бүйрек формалы ожаулар сондай-ақ түрлі ожаулардың сабына да өрнектер түсіріліп отырған [Нұрмұхаммедұлы, 1970: 31]. Әсіресе, аяқ-табақтардың қызға арнап жасалғаны күміспен нақышталып жасалған.

Ата-бабаларымыз мал шаруашылығымен айналысқаны баршамызға аян. Олар жылқы малының биесін сауып, сүткілдей ішетін немесе ашытып, сусын ретінде қымызды ұзағырақ сақтауға және бабына келтіруге бейімді болу үшін ағаштан жасалған сабаға ашытқан. Қымызға арналған күбілер және аласалау жуандау болып келеді, осы күбідегі

қымызды шайқау үшін піспекті пайдаланған, дайын болған қымызды тегенеге құйған. Тегененің – көлемі 10-15 литр шамасындағы үлкен дөңгелек, шұңғыл ыдыс. Тегенелердің сыртына ою-өрнек ойылып, сүйекпен, күміспен немесе түрлі асыл тастармен әшекейлеп жасаған [Жолдасбайұлы, 2006: 243]. Тегенеге құйылған қымызды сапырып, аяқ-аяққа құю үшін ағаш ожауды пайдаланған. Ағаш ожаудың екі түрі болған; бірі тұтас ағаштан ойып, тұтқасымен бір басты да, жеке басты да етіп жасаған. Мұндай ожаулардың сабын сүйектеп, күмістеп оюлап безендіретін болған. Енді ұсталар қымызды ішуге қайыңнан шауып, сыртын оюлап, безендіріп, үлкенді-кішілі шара, сапты аяқ, тостаған сияқты ыдыстарды жасаған. Ыдыс-аяқтарды, әсіресе қымызға арналған ыдыстардың сыртын күмістеліп жасайтын болған. Өйткені бұл санитарлық – гигиеналық тазалықтың белгісі болған.

«Отырар» мемлекеттік археологиялық қорық-музейінің қорынан заман дамуының әртүрлі кезеңдерінен мәлімет беретін ағаштан жасалған бұйымдардың 150-дан астам түрлерін кездестіруге болады. Бұл заттар музей қорындағы жәдігерлер музей қызметкерлерінің ұзақ уақыттар бойы жүргізген этнографиялық экспедициялары мен сол өлке тұрғындарының арнайы сыйға тартуы негізінде жинақталған.

Музей-қорығындағы ағаштан жасалған бірнеше бұйымдарға тоқталсақ, асханалық заттардың бірі – шелек. Әр түрлі ағаштардан күнделікті үй шаруасына шүмекті және шүмексіз шелектерді пайдаланған. Шелектердің екі түрі болады – бірі түбі бөлек тақтайдан жасалынса, екіншісі ағаш кесіндісінің өзінен түп қалдырып жасайтындығы. Көбінесе шелектердің түп жағы мен аузына темірден құрсау салынып жасалады. Сиыр малының сүтін пісіп, майын алу үшін күбіге құйып, піспекпен шайқаған. Қазақстанның барлық өңірлерінде ағаштан әр түрлі күбілер жасалады. Күбі жасаудың да екі түрі болған – тұтас қайың кесіндісінің өзегін ұңғып, кеңейту арқылы жасалғаны және әр-түрлі ағаштардан дайындалған бірнеше бөлек жіңішке тақтайшалардың темір құрсауларымен біріктірілуі арқылы жасалатыны. Ағаш күбілердің түп жағы жуандау болып келеді де, жоғарылаған сайын жіңішкере береді. Аталмыш технологияда жасалынған күбі түрлерін Отырар музейінің қорынан XIX ғасырдың қолөнер шеберлерінің зерек ұсталығының негізінде қайыңды ұңғу әдісімен жасалынған ТҚ-462 нөмірдегі ұзындығы 1 метрдей болып келетін күбі өзіндік маңыздылығымен ерекшеленеді. Сонымен қатар, бірнеше ағаш тіліктерін темір құрсаулармен біріктіру әдісімен жасалынған күбінің түрлері музей қорында сақтаулы тұр. Мұндай қарапайым үлгіде жасалынған күбі қазіргі уақытқа дейін еліміздің барлық аумақтарында қолданыста бар екені белгілі.

Ата-бабамыз егін шаруашылығымен айналысқандықтан, тары, жүгері тағы да басқа дақылдарды түйе үшін келі – келсапты қолданған. Қазақ ұсталары келі – келсап жасау үшін көбінесе жөпшендіге жарыла қоймайтын қайың ағашынан ішін ұңғып немесе екі не үш ағаш кесіндісінен қиюластырып, түйе терісімен қаптап та жасайтын болған. Келішілердің айтуынша келіні жасау үшін қыста бойына әбден нәр жинап, тас буын болып, қатайған талдарды түбірімен қазып алып, оны жаз бойы әбден кептіріп алады екен. Ағашты кептірудің бірнеше түрі болған. Мысалы: дөңбектің қабығын аршымай, құмға көміп кептіретіні, дөңбектің қабығын аршымай, ағашқа сиырдың тезегін жағып, оны қара көлеңкеде кептіретіні, кеспектің екі шетінен бір – бір қарыс жерінен ғана қабығын қалдырып, қалған жерінің қабығын түгел аршып, оның екі шетіне саз балшық жағып, көлеңкеде кептіретіні, дөңбектің қабығын бірден аршып тастап, оны екі күн кептіретіні. Енді осы кепкен кеспектің ішін ойып алады да, ішіне құрғақ топырақты толтырып, жерге бір жұма бойы көміп тастаған, құрғақ топырақ келінің бойындағы ыза мен тұзды сорып алады екен. Содан кейін келіні бір қалыпты температурада жылы жерде кептірген. Келі құрылымы жағынан екі түрге бөлінеді. Біріншісі – «Түбі тегіс келі», мұндай келінің түбі тегістеу болып келеді де, келсап тиіп, дәнді жармалап майдалауға, ұнтақтауға қолайлы болады. Екіншісі – «Түбі шұңғыл келі», келінің түбін шұңғыл етіп ойылған да, дәнді ақтауға пайдаланған. Шеберлер дайын болған келіні қызған тандыр ішінде ыстық қозға қақтап алып, оның іші-сыртына түгелдей қойдың құйрық майын немесе немесе түйе қомының

майын әбден сіңгенше жағады. Келі жарылып кетпеу үшін, оның иіні мен табанын түйенің иленбеген терісімен қаптайды, шикі тері кепкен кезде тарылады да, келіні қатты қысып қалады. Сөйтіп келінің сыртын қайыспен ысып жалтыратып қояды. Келінің түйгіш ағашы – келсапты да қойдың құйрық майын сіңіріп, өндеуден өткізеді. Келсаптың келіні түйгіштейтін жағы сәл жіңішке болады да, басы жуандау салмақты етіп жасалады. Ал қолға ұстайтын жерінен ойық тұтқа шығарылып жасалады [«Қазақтың этнографиялық категориялар...», 2012]. Міне, осындай келіге ата – бабаларымыз тары, жүгері, бидай тағы да басқа дақылдарды тую үшін қолданған. Отырар музейінің қорында қайыңнан, жиде және қара талдардан жасалған үлкенді-кішілі келілердің түрлері көптеп кездеседі. Оларға тоқталатын болсақ, жиде талының өзегі ұңғып жасалған музейдің этнография залының егін-шаруашылық бөлігінде кездесетін ТҚ-462 нөміріндегі иіні түйе терісімен қапталынған, биіктігі-48 м, дм-25 см, ал келсабының ұзындығы-1 м құрайтын келі-келсап және ТҚ-349 нөмірінде тіркелген музей қорынан орын алған кептірілген шөптен жасалынған дәрі-дәрмектерді туюге арналған келінің түрлерін көптеп кездестіре аламыз. Биіктігі-20 см, дм - 12 x 13 см болып келген кішігірім келінің бел ортасына екі сызық параллель жүргізіліп, жоғарғы жағына ромбик тәрізді геометриялық өрнектің ішіне жұлдызша салынып, төменгі бөлігіне қошқар мүйізді ою-өрнектері ағашқа ойып түсірілген. Аталмыш кіші келсапты Отырар бөлімшесінің тұрғыны Кенже Қалмағанбетова музей қорына өткізген. Бұл өткен ата-бабаларымыздың дәстүрінің бізге қалдырған куәгері іспетті. Қазақстанның қай өңірінде болса да ағаш шеберлерінің көптеп жасайтын ыдыстары пісірілген етті түсіруге, оны қонақ үйге таситын сопақталып шабылатын астаулар мен жайпақ табақтар. Бұл ыдыстардың көлемі әр түрлі болады. Музей коллекциялары ел арасынан жиналған деректерді зерттеу негізінде астау мен жайпақ табақтардың бірнеше түрлерінің бар екенін айғақтайды. ТҚ-320 нөмірдегі ХХ ғасырдың қайың безінен сопақша етіп, бір қойдың еті бүтіндей сиятын көлемі 50-90 см астауды Отырар ауданының тұрғыны Аппарбеков Бексейіт деген кісі өткізген. Қазіргі кезде кейбір өңірде, кейбір мейрамханаларда етті астаумен тарту қайта жаңғырып отыр. Сондай-ақ ет салатын жайпақ табақтар, ағаш тостағандар және сорпа құятын үлкен ағаш ожау мен тамақ ішетін ағаш қасықтардың түрлері де біздің музейде көптеп кездеседі. Ежелден қазақта ожау мен шөмішті ерекше киелі деп санаған. Шөміш пен піспекте малдың ырысы мен ақтың берекесі тұрақтайды деп білген. Ожау жасауда шеберлер өздерінің тамаша өнерпаздығы мен асқан шеберлігін көрсеткен. Бір тұтас ағаштан тұтқасымен ожаудың жеке басты да түрін қызық етіп шығыршықты тізбектерден жасайды. Кейбір ожауларды қымызға салып жібергенде бетіне аққу сияқты жүзіп келетіні де болған [Тәжімұратов, 1977: 69]. Міне, осылай халық шеберлері байлыққа байлық қосып, молшылық жасаумен қатар, сол баршылықты байыпты етуге, тұрмыстық жиһаз – мүліктерімізді сәндендіре түсуге үлкен үлес қосты. Қолөнердің әсем туындылары еңбек адамдарына рухани азық болатын, эстетикалық талғамын қанағаттандыратын, сұлу да әдемі әрі тиімді түрлі ағаштан бұйымдарды жасады. Қазіргі уақытқа дейінгі қазақ халқының қолөнер түрлерін жан – жақты этнографиялық тұрғыдан зерттеудің ғылым үшін де, өмірлік тәжірибе үшін де маңызы өте зор. Көргендердің көзінің жауын алып, таңғалдырған, адам қолынан шыққан осынау небір ғажайып туындылар бүгінгі халқымыздың мақтанышы болса, ертеңгі болашақ үшін баға жетпес мұра.

ӘДЕБИЕТ

- Арғынбаев Х.* Қазақ халқының қолөнері. Алматы: «Өнер», 1987. 126 б.
- Жолдасбайұлы С.* Ежелгі және орта ғасырдағы қазақ халқының тарихы. Түркістан, 2006. 388 б.
- Қасиманов С.* Қазақ халқының қолөнері. Алматы: «Қазақстан», 1969, 248 б.
- Қазақтың этнографиялық категориялар, ұғымдар мен атауларының дәстүрлі жүйесі» энциклопедиясы. 3 том. Алматы: РПК «Слон», 2012 ж. 736 б.
- Нәлібаев А.* Ағаш ою. Алматы: «Өнер», 1994. 48 б.

Нұрмұхаммедұлы Н.Б. Қазақ халқының сәндік ою-өрнек өнері = Народное декоративно-прикладное искусство казахов [Мәтін] /; [ғыл. ред. Н.-Б. Нұрмұхаммедұлы]; Қазақ Советтік Социалистік Республикасы мәдениет министрлігі, Қазақ ССР-і суретшілер одағы... Ленинград: Аврора, 1970. 207, [1] б.

Тәжімұратов Ә. Шебердің қолы ортақ. Алматы: «Қазақстан», 1977. 95, [2] б.

Жәнібеков Ө. Уақыт керуені. Алматы: «Жазушы», 1992. 192 б.

REFERENCES

Argynbayev H. Crafts of the Kazakh people. Almaty: «Art», 1987. 126 p.

Zholdasbayuly S. History of the Kazakh people in ancient and Middle Ages. Turkestan, 2006. 388 p.

Kasimanov S. Crafts of the Kazakh people. Almaty: «Kazakhstan», 1969. 248 p.

Ethnographic categories, concepts and names of Kazakhs encyclopedia «traditional system». Volume 3. Almaty: RPK «Slon», 2012. 728 p.

Nalibayev A. Wood carving. Almaty: «Art», 1994. 48 p.

Nurmukhammeduly N.B. Decorative ornaments of the Kazakh people. Leningrad: «Aurora», 1970, 207 [1] p.

Tazhimuratov A. The Master has a common hand. Almaty: «Kazakhstan», 1977, 95, [2] p.

Zhanibekov U. Caravan of time. Almaty: «Zhazushy», 1992. 192 p.

Автор туралы мәлімет: Ахмет Мира Әбдіхамитқызы – Отырар мемлекеттік археологиялық музей-қорығы, Этнография ғылыми-зерттеу бөлімінің ғылыми қызметкері (160700 Қазақстан, Түркістан облысы, Отырар ауданы, С. Нарбекұлы №1). E-mail: www.mikontay@mail.ru

Сведения об авторе: Ахмет Мира Абдихамитовна – научный сотрудник научно-этнографического отдела Государственного археологического музея-заповедника «Отырар» (160700 Казахстан, Туркестанская область, Отырарский район, с. Нарбекұлы №1). E-mail: www.mikontay@mail.ru

Information about the author: Mira A. Ahmet – researcher of the Ethnography Research Department of Otyrar State Archaeological Museum-Reserve (160700 Kazakhstan, Turkestan region, Otyrar district, S. Narbekuly №1). E-mail: www.mikontay@mail.ru